

Како су од Дробњака прво Превишани почели да граде куће у Шавнику, то се он сматрао у почетку као неки заселак превишки и Шавничани су били са Превишанима у чети парохији. Сада већ тако није. Дробњак се намножио, искључиво прираштајем, и поделио у три капетаније и три баталиона: дробњачки, ускочки и језерскошарански, те су због тога и Шавничани издељени по разним четама околних села.

Данас у Шавнику има 32 куће за становање са 46 домаћина и 233 становника. Има 12 дућана, 5 механа и 2 хлебарнице. На реци Шавнику има у 5 зграда 13 витлова и 5 ступа. Осим школе, која има четири разреда у 2 одељења и 2 учитеља, од државних установа има још: капетански суд, обласни суд, пошта, телеграф и телефон и војна бригадна команда. Сада се довршава и колски пут, који везује Шавник са Никшићем, односно са целом мрежом путова у земљи.

Околина је Шавника врло лепа и пријатна. Изобилје воде, високе планине, дубоке речне долине, шуме и горе, све даје варошици неки романтични изглед. Реке су богате пастрмом и липљеном, шуме зечевима и лисицама а у Тресковљу и Драоцињу сусретне се врло често и по који медвед.

Св. Томић.

ВИСОКЕ ПОВРШИ И ГЛАЦИЈАЛНИ ШЉУНЦИ НА БЈЕЛАШНИЦИ.

Године 1899. *Пенк* се пео на Бјелашницу и испитивао на њој глечерске трагове. Под врховима Бјелашницом (2067 м.) и Влахињом (2057 м.) нашао је циркове на чијим је излазима опазио сумњиве бедеме. На основу тих проналазака и на основу терасираних шљункова на Гркарици (1184 м.) извео је закључак да је Бјелашница била зглечерена и да је снежна линија била висока 1800—1900 м.¹ Доцније је Грунд под Бјелашницом нашао подинску морену на висини од 1800 и 1770 м. затим најдоњу крајњу морену на висини од 1680 м., а шљункове који су пореклом из овога цирка у Бабињу Долу (1260 м.). У цирку под Влахињом нашао је остатке од подинске морене на висини од 1745 м. а на 1770 м. један лук од бедема крајњих морена. На основу тога одредио је снежну линију за целу Бјелашницу на 1780 м. Поред тога мисли да шљунци на Гркарици потичу из цирка под Влахињом.²

Године 1912. пео сам се на Бјелашницу, нашао сам нов цирк на њеној источној страни и утврдио да се шљунци, који су опажени на Гркарици, јављају у много већим размерама, и да је њихово распрострањење везано за делове површи од 1200—1300 м., коју ћемо звати *радоболском површи*.

На Бјелашници се јасно разликују *две високе карсне површи*. Виша површ, од 1600 до 2000 м., заузима североисточни део Бјелашнице. Изерена у правцу север—југ, потпуно гола, посута комадима од распанутих кречњака и танким слојем црнице одликује се знатном множином пространих, стрмих и стеновитих вртача, које се на дну претварају у бездани и пећинске ход-

¹ Bericht über das XXV. Vereinsjahr 1898/99 erstattet vom Vereine der Geographen an der Universität Wien. с. 94—95.

² Dr. Alfred Grund, Beiträge zur Morphologie des dinarischen Gebirges, Geographische Abhandlungen, Band IX, Heft 3, с. 130,

нике, и које су 10.—15. јула 1912. већином у себи имале снежанике. Ова површ представља део највише динарске површи, која је запажена скоро на свима динарским планинама с висином од 2000 м.

Друга површ, 1200 до 1350 м. висока, изерена према југу, покрита знатним слојем земље, мање стеновита, и с мањим бројем плитких карличастих вртача, обрасла травом и местимице шумом, представља највишу област до које су допрле њиве и ливаде, и уједно представља главну област хумњачких и босанских станова на Бјелашници. Она се јавља, у мањим димензијама, у многим босанско-херцеговачким планинама на јадранско-црноморском развођу. Од тих су, поред ове, најважније Чолаковића Долови на Височици,¹ Тисовица на Прењу² и Поља међу Враном и Чврсној. За прву и другу карактеристично је то што су представљале корита дилувијалних глечера, а за трећу што су на њеним ивицама сталожене морене глечера с Чврсној и Мухарице.³

Радобољска површ на Бјелашници увлачи се, донекле уздигнута и поремећена, на више места у вишу површ, тако да је на два места пресеца, чинећи уже, издужене и јако скаршћене планинске превоје, дуж којих се врше главна сточарска кретања на Бјелашници. Такви су ови превоји: Велико Поље—Гркарица, Иванов До—Дуго Поље—Коњушки До—Јагодни До и на послетку Крна Јела—Крошње—Мртвање. Делови те површи јављају се у области између Бјелашнице, Височице и Трескавице; ту је разорена ерозијом Ракитнице и њених притока, а поједини њени комади, као на пример Бобовчићи (1400—1500 м.) Дезојино Брдо (1380 м.) и безимени под испод Јаворка (1400—1500 м.) чине утисак тераса. Виша површ диже се из ниже увек стрмо, тако да на неким местима, (обично где је било јаче развијено дејство глечерске ерозије) та стрменитост прелази у одсеке. По Кацеровој геолошкој карти на овим подовима нема никаквих трагова од терцијерних и дилувијалних слатководних седимената.⁴

Ниски шљунци које спомињу Грунд и Пенк не јављају се само на Гркарици већ се јављају и на источном делу Великог Поља (1214 м.), затим у шуми између Гркарице и на самој Гркарици, и на послетку јављају се на источној страни Бјелашнице, у југоисточном делу Иванова Дола, у катуну Рупе (који се у карти зове Гареш) затим у Дугом Пољу и између Дугог Поља и Коњушког Дола. То су искључиво кречњачки облутци. Има их у главном две врсте. Једни су ситни као орах, а други велики као дечија глава. Ни једни ни други нису довољно углачани. Ситнији шљунак је многобројнији, чини се чак да су крупни комади све ређи што се више иде у дубину. У Дугом Пољу и Коњушком Долу на површини која је сва обрасла травом, виде се скоро само ситнији комади, у Рупама и Иванову Долу они су помешани с већим блоковима. Сви ови шљунци су махом разасути и деформисани, и у ниједном проматраном случају нисам опазио ништа што би опомињало на слојевито слагање.

Шљунци у Рупама сталожени су на изласку једног цирка који се јавља под врхом Окрило (у карти Мокрило 2027 м.). Експониран према северистоку,

¹ Д-р Јевто Дедијер, Глацијација Височице „Глас“ 79 с. 187—190.

² Д-р Јован Цвијић, Глацијалне и морфолошке студије о планинама Босне, Херцеговине и Црне Горе.

³ Dr. A. Grund, l. c.

⁴ Dr. Friedrich Kartzler, Geologische Übersichtskarte von Bosnien und der Hercegovina. 1 : 300.000. Sarajevo 1910.

дубоко увучен у највишу планинску масу и затворен, он излази на нижу површ, која овде има облик ужег, издуженог карсног улегнућа. На излазу његову сталожен је шљунак, и то у облику мањих сочивастих главичица и попречних бедема, који су постгласијалним карсним процесом разорени. Према распореду изгледа да ће главичице престављати подинске, а бедеми крајње морене. Оне се налазе на висини од 1500 м., и захватају просторну од 1 до 1·5 км. у правцу Исток-Запад, и 0·2—0·5 км. у правцу Север-Југ. Снежна линија била је висока 1760—80 м.

Шљуници у Дугом Пољу и Коњушком Долу не показују ништа што би опомињало на моренско земљиште. Исто тако у ближим врховима није се ништа могло опазити што би опомињало на глечерску ерозију и на цркове. Кад се к томе дода и друкчији његов састав, и када се узме у обзир да он нема никакве везе с оним под Окрилом, овај материјал се може сматрати као старији од онога у Рупама. Највероватније је да је он сталожен на исти начин као и онај у Гркарици, за који је утврђено да је флувиогласијалног порекла. Ипак и у томе случају он се мора сматрати као старији од онога у Рупама. Према томе овде би имали трагове двеју гласијација.

Прегласијална пластика је и овде била од слична утицаја на развиће гласијалног феномена као и на Височици. Нижа површ је несумњиво старија од обе гласијације. На њој се није могао развити већи глечер као у Чолаковића Доловима на Височици, јер је експонирана и отворена према Југу и Истоку. Глечер у Рупама се могао развити само зато што је од Истока и Југоистока био затворен врхом Развршћем (1564 м.).

У улегнућу Крошње—Мртвање таког материјала нема, нисам га опазити ни у јужном делу Радобоља, а севарни део Радобоља нисам обишао.

Ј. ДЕДИЈЕР.

БАЛКАНСКИ КАРСТ И СПЕЛЕОЛОГИЈА

БЕЛЕШКЕ ЗА МОРФОЛОГИЈУ ОКОЛИНЕ ПЛИТВИЧКИХ ЈЕЗЕРА

Године 1911 пробавио сам неколико дана у Лабудовцу код Плитвичких Језера и имао сам прилике, да у неколиким екскурзијама по околини језера учиним нека опажања, која су, колико знам, измакла пажњи испитивача, који су се раније бавили проучавањем тих језера. Приликом вожње по Лимуну, југозападном затону Прошћанскога Језера, који допире далеко до Сужањске Драге, пао ми је одмах у очи абнормални скок у паду двеју „драга“ које силазе к Лимуну од Севера.

Над Виловским Врелом, карсним извором, који утиче у језеро испод стрме стене од чврстога кречњака, почиње отвор Брекине Драге, долине, која за неких 300 м. даље на С. постаје спајањем неколиких дубоких усека од виловитих потока, у то доба безводних. Дно Брекине Драге има у целој својој дужини врло незнатан пад дна у правцу к Југу, к језеру, али се над језером нагло завршава одсеком, високим око 12 м. Тај скок у профилу долине је врло оштар и јако пада у очи, а несумњиво је врло младога порекла, јер воде виловитих потока, које после киша и у време отапања снега притичу „драгом“ к језеру, нису до сад успеле да издубе оштро онвичено